Relatoria del curs de Conflictologia -
Novembre - Desembre 2021

LA REPRODUCCIÓ, CONSTRUCCIÓ I EXPANSIÓ DEL RACISME

Per Laura Roig Bafalluy

"Les imatges importen en el procés d'alterització i racialització d'occident"

Lorenzo Gabrielli és investigador del GRITIM i professor a la UPF

Les narratives visuals també importen a l'hora de construir la figura del migrant com 'l'altre'.

Lorenzo Gabrielli és investigador del Grup de Recerca Interdisciplinari sobre Immigració (GRITIM) de la Universitat Pompeu Fabra (UPF). En aquesta sessió ha abordat el fenomen migratori i la visibilitat que s'atorga al creuament fronterer i a les arribades de migrants a Ceuta, Melilla i Canàries.

La semiòtica de l'espectacle fronterer

Gabrielli s'ha centrat en la **semiòtica**, que explica com tot discurs, narrativa i imatges generen un marc mental concret: hi ha un escenari físic (fronteres) amb una sèrie de personatges simbòlics (migrants i l'estat). En el cas del fenomen fronterer és gràcies a les narratives visuals i textuals que **es construeix la figura del migrant com '*l'altre*' en contraposició a un '*nosaltres*' excloent**.

Per entendre la construcció de l'espectacle fronterer és important veure **el rol de les imatges en la construcció de marcs mentals**. Encara que una imatge no tingui so, moviment o olors, s'acaba prenent com una explicació real i verídica de la realitat a la frontera. Gabrielli puntualitza que l'impacte social és diferent segons la fotografia i que pot anar **de l'empatia a la por**: quan les cares són més reconeixibles i individuals es genera

més empatia, en canvi, quan surt més gent i és menys reconeixible, més por. Seguint aquest patró, les fotografies del creuament de frontera emmarquen els migrants en grups molt grans a qui no se'ls veu la cara. Aquesta narrativa visual incentiva la **percepció de por davant l'arribada de migrants eufòrics i desafiants** que tenen potencial per generar una **nova situació de risc, violència i invasió**.

Iconografia i narrativa masculina de la frontera

Les imatges de l'arribada de migrants solen mostrar a joves negres amb roba vella, trencada i amb el pit o el cos nus. Aquestes característiques repetides, molt relacionades amb la pobresa i l'eix de classe, porten a pensar en l'esclavisme i el passat colonial espanyol. És a dir, encara que l'etapa colonial acabés i avui dia s'actua com si ja no existís, **la narrativa de la migració a la frontera suposa una reactualització contemporània de la figura de l'esclau pobre i salvatge**.

La socialització intergeneracional al llarg dels anys ha fet que **perdurés la idea del migrant/esclau/pobre en el subconscient col·lectiu** i que es pot reactivar en nous contextos com és amb les imatges de "masses de pobres inundant Europa". Per contra, el contrari del "pobre salvatge" és el salvador blanc, la figura de l'occidental que rescata

A grans trets, la imatge del migrant que predomina en la narrativa de la frontera és masculina amb homes semi nus que arriben en massa. Per contra, Gabrielli remarca com **les dones que creuen les tanques reben un tracte diferenciat**; en el seu cas sí que tenen cara, nom, cognom i una història al darrere. Així, les dones no formen part de la narrativa del creuament de la frontera, que acaba sent purament masculina i "asalvatjada". Tot plegat, acaba generant un relat binari on **l'home és el salvatge i la dona algú més feble i valenta**.

Conclusions

Les polítiques migratòries s'emmarquen en un **context d'espectacularització i teatralització**: a partir de representacions visuals i polítiques es genera un relat que tracta els fluxos humans i la migració que arriba a Europa com una amenaça i un perill per occident. La narrativa de "l'enemic" (*miserable, salvatge,...*) té implícita la idea de perills tangibles que només pot arribar a abordar l'Estat com un actor capaç d'evitar el caos.

Aquestes representacions visuals i polítiques també tenen pes en el **procés simbòlic d'alterització i racialització en societats occidentals**: es defineix un perfil de migrat home, salvatge i fort que recorda al passat colonial i a la imatge del salvatge. És la simbologia, emfatitzada i repetida, que acaba sent un punt de partida per justificar la violència estructural de la política migratòria i que estableix una línia entre el 'nosaltres' i els 'altres'.

“La modernitat és violenta: és la cara oculta del desenvolupament”

La Florencia González Brizuela és investigadora del seminari ‘Filosofia i Gènere’ (UB)

Brizuela parla de la racialització: procés que jerarquitza les persones segons la seva raça.

La **Florencia González Brizuela** és doctoranda i investigadora del seminari de Filosofia i Gènere de la Universitat de Barcelona. La ponència s’ha centrat en els processos de racialització, el seu origen històric i de com condicionen la realitat actual. Per fer-ho, González se centra en el paper de les institucions polítiques a l’hora de perpetuar les diferències racials.

Interculturalitat o racisme?

González ha començat amb la pregunta: **‘les races existeixen?’** Les societats occidentals són reticents a parlar de raça (entesa com un conjunt de característiques físiques i biològiques diferents) perquè, fer-ho, pot connectar amb l’experiència del nazisme i l’holocaust. De fet, organismes com la UNESCO han deixat de parlar de races per referir-se a **interculturalitat** o **diferència de costums**.

Ara bé, encara que canviï el llenguatge, no ho fa el problema: “**podem canviar les paraules, però encara no s’ha resolt el conflicte de la discriminació basada en la raça**”, explica González. Encara que totes les races siguin racialitzades i caracteritzades (*negritud, blanquitud,...*), “la blanquitud no rep violència sinó privilegis”. Així, veiem una

diferència clara entre la **interculturalitat**, entesa com la diversitat de races fruit del procés de racialització, i el **racisme** entès com la jerarquització i privilegi d'unes races en detriment d'unes altres, castigades i estigmatitzades.

Procés colonial: els inicis del racisme institucional

Quan parlem de processos de racialització cal fer-ho des de la perspectiva institucional i posant el focus en com el sistema genera **mecanismes d'exclusió** en considerar a certs col·lectius com 'els altres'. Així, el racisme institucional genera una **jerarquització gradual** on unes races són a dalt i d'altres a sota, creant mecanismes que privilegien o exclouen.

L'origen del racisme estructural és en els processos colonials, on es crea una **relació de dependència en la construcció de l'alteritat**: quan es defineix 'l'índigena' també ho fa la "blanquitud". La modernitat i la violència són dos processos estretament lligats i González ho explica: "per tenir un Iphone calen mines i nens soldats al Congo". Dit d'altra manera, **per tenir desenvolupament també cal violència**, és "la cara oculta de la modernitat".

Si rastregem, podem trobar infinitat de casos que mostren la violència cap a l'altre per preservar el model occidental i blanc predominant. Berta Cáceres, activista indígena assassinada el 2016, s'oposava a la construcció de centrals hidroelèctriques a Hondures al·legant que traurien l'ànima a les comunitats de la zona; "l'acusaven d'estar en contra del desenvolupament tecnològic", afirma González. La **modernitat és constitutivament violenta:** "cal violència perquè existeixi".

El racisme institucional no només és que els empresaris utilitzin a dones migrades com a mà d'obra barata sinó l'existència mateixa d'un marc legal que ho permeti. Constantment, **el sistema genera eines d'opressió i persegueix més a certs sectors**; i no és a propòsit, un jutge no sempre decideix discriminar de manera intencionada sinó que existeixen una sèrie de dispositius legals vigents que fan més fàcil perseguir a certa part de la població.

La perillositat constant de les persones racialitzades

La base del racisme és el fet de considerar a unes persones com a humanes i a altres com a no humanes. A partir d'aquesta classificació es genera un **procés d'intervenció i vigilància constant** per prevenir el perill que pot acabar explotant. A partir de la subjectivitat predominant (blanca i occidental) es defineix la imatge de 'l'altre' i se'l desposseeix de tota humanitat; per exemple, "els MENAS no són persones, nens ni joves sinó futurs delinqüents", explica González.

És un procés de **racialització institucional**: hi ha un focus social de **sospita permanent cap a certs col·lectius racials** i qualsevol pràctica que facin pot arribar a ser considerada un principi potencial de radicalització. Amb la població musulmana, per exemple, comprar menjar *halal*, vestir de maneres concretes o fer-se tatuatges amb henna són indicis que es miren quan es volen explicar els camins possibles per arribar a la radicalització islàmica.

“És difícil entendre el racisme si no és des de la interseccionalitat”

La Teresa Habimana Jordana és investigadora (UAB) en temes de mixicitat i raça

La **Teresa Habimana Jordana** és investigadora del Grup de Recerca sobre Immigració, Mestissatge i Cohesió Social (INMIX) de la Universitat Autònoma de Barcelona i doctoranda en temes de mixicitat, comunitats afro-descendents i ‘morofòbia’. En aquesta sessió ha contextualitzat el **concepte de raça dins l’Estat espanyol** i ha analitzat els **processos de racialització** des d’una perspectiva interseccional.

Habimana prefereix parlar de racisme polític abans que de racisme biològic o moral perquè creu que aporta una major perspectiva històrica. Citant a SOS Racisme, Habimana explica que el racisme polític reconeix la discriminació com una **pràctica sistemàtica i rutinària que permet la sostenibilitat d’una estructura de poder** basada en l’hegemonia político-cultural.

El racisme polític permet la sostenibilitat de les estructures dominants en tota societat.

L’origen del racisme polític

El racisme neix amb la colonització, l’espoli i dominació de territoris ocupats com a **procés d’alterització amb connotacions polítiques**: “és veure a l’altre -l’indígena- com a diferent”. És aquí que emergeix una discriminació basada en les races que qüestiona la humanitat d’aquests altres éssers. De fet, els corrents d’estudi decolonials es fixen en com el colonialisme fa del racisme una problemàtica estructural que s’estén fins a l’actualitat.

Encara que el racisme s'origina amb el colonialisme, Habimana parla d'un **"protoracisme" previ**. A Espanya trobem antecedents històrics en la **puresa de sang** que categoritzava social i moralment les races i que va provocar la neteja ètnico-religiosa de jueus, musulmans i gitanos (s. XV). Altres antecedents històrics són l'herència de la colonització de les Amèriques amb la venda d'esclaus fins al 1846 o amb el projecte moral de catolicisme nacional del franquisme amb la voluntat de fer renéixer la tradició espanyola basada en la raça pura.

Raça i racialització

L'holocaust provoca que les races siguin "enterrades vives" i la classificació dels éssers humans en aquests termes passi a ser políticament perillosa. Habimana però, hi està en contra i defensa el contrari: "si sabem que el racisme existeix, no hem d'intentar resoldre-ho fent veure que no".

Encara que ara parlem d'interculturalitat, **el racisme existeix gràcies al procés de racialització**: l'alterització és basa en un concepte de raça que sempre ha estat present i ha tingut efectes tangibles. Així, la **discriminació racial** acaba sent **una de les principals manifestacions del procés de racialització** i la conseqüència principal és la diferència en el tracte a 'l'altre' d'acord amb una "categoria racial atribuïda socialment" i una sèrie de "suposicions que es fan entorn aquestes diferències".

Igual que la Florencia González, ponent de la segona sessió del curs, Habimana explica que la racialització no sempre és pejorativa: "la blanquitud també pot ser una forma de racialització". **Alteritzar de per si no és dolent**; "ho és quan se separa, es diferencia i es discrimina en funció de la raça" i això és la base del racisme, conclou.

Entendre el racisme des de la interseccionalitat

És difícil entendre el racisme i la raça sense fer-ho des d'una **perspectiva holística i interseccional**. Si bé la discriminació per raça és una realitat fefaent, la combinació amb altres eixos d'opressió fa que **cada experiència es converteixi en una narrativa particular i diferenciada**. Les vivències no són les mateixes; per exemple, la situació d'una dona negra i amb una orientació sexual fora de la norma serà radicalment diferent de la d'algú que, si bé és racialitzat, encaixa amb la resta d'estàndards.

Contrària al positivisme academicista, Habimana reivindica entendre i explicar les històries de vida per recollir les diferents narratives possibles del racisme. Segons K.W. Crenshaw, **la interseccionalitat és el conjunt d'eixos d'opressió que travessen als individus**. Per entendre-ho, cal dissenyar metodologies que permetin diferents mètodes d'expressió (*dibuix, imatge, escriptura, etc*) i siguin sensibles per tal d'acabar recollint informació rica i diversa al voltant de la construcció de narratives pròpies.

"La racialització és un clar sinònim de deshumanització de l'altre"

Salma Amazian és part de l'Instituto de Migraciones de la Universitat de Granada

Salma Amazian és antropòloga, historiadora i investigadora del Instituto de Migraciones de la Universitat de Granada. En aquesta sessió ha parlat de la construcció de l'imaginari espanyol sobre 'l'altre musulmà' i ha analitzat la islamofòbia d'estat i el seu pes en la racialització de persones musulmanes.

La construcció social de la idea de 'musulmà' ha canviat al llarg de la història: "si avui preguntessin pel prototip musulmà, pensaríem en un home marroquí o del nord d'Àfrica amb barba i de Bangladesh o Pakistan". La **història de la islamofòbia és tan llarga com la construcció d'occident i orient** i cal entendre-la des d'una dimensió estructural que se centri en el **racisme com a mecanisme d'opressió institucional, polític i social** que emmarca la racialització com a filla d'un procés que sorgeix fruit de fets històrics.

Procés de racialització

Per Amazian, la **racialització** és la forma en què **la noció cultural de 'raça' travessa, conforma i defineix les identitats humanes en la societat moderna**, així com en les pràctiques de l'Estat i les seves institucions. És amb el procés colonial que s'instaura una xarxa complexa de jerarquies de poder relacionades entre si on **la raça també té classe, gènere o sexualitat**. En conseqüència, la racialització opera amb aquestes categories que, a escala estructural, constitueixen el poder hegemònic dins les nostres societats.

Inspirant-se en Frantz Fanon, psiquiatre, filòsof i teòric en temes de descolonització, Amazian defineix la **racialització com a sinònim de deshumanització**. Tal com també apuntava la Florencia González Brizuela a la segona sessió del curs, les idees racialitzades situen a les persones no blanques "en un **espai de no humanitat, de violència i de mort**": és a dir, **els col·lectius racialitzats deixen de ser considerats humans** o són jeràrquicament inferiors al model predominant.

Un exemple és **els EUA pre 11S**, on persones musulmanes i àrabs eren vistes com a caucàsiques (com ara les persones sirianes). És amb els atemptats que se les deixa de llegir com a "blanques" i se les passa a encasellar com a 'àrabs', sent víctimes d'una **connotació pejorativa i deshumanitzadora**. L'11-S passa a ser un càstig per les persones musulmanes, víctimes de la islamofòbia que passa a ser determinant per entendre la relació dels musulmans i la blanquitud en el context occidental.

Es pot rastrejar el racisme 'antimoro' ja des de la Presa de Granada (1492) o en els inicis dels Estat-nació moderns.

Orígens del racisme

"La '**colonialitat**' són tots els patrons de poder inaugurats amb el colonialisme i que perduren fins als nostres dies tot configurant les relacions en el món modern", explica Amazian. Amb el colonialisme s'estableix un **nou ordre racial** on **les societats queden dividides entre colonitzador i colonitzat**, entre blancs i no blancs, on "la humanitat del colonitzador és elevada a un rang de superioritat i la del colonitzat és menyspreada o, fins i tot, negada" (Douhaibi i Amazian, 2019).

El colonialisme, entès com a institució i model de gestió occidental, **desapareix** com a tal, **però es reprodueix en noves estructures** que tenen el racisme i l'imperialisme a la base. Amazian exemplifica la colonialitat espanyola amb la propaganda estatal sobre el protectorat del Rif al segle XIX, que establia "la figura de l'home marroquí com a violador, insaciable i perill per les dones blanques". No cal marxar lluny per trobar similituds amb l'actualitat, on és present el **relat de criminalització de la joventut magrebí migrada** com a col·lectiu d'individus salvatges i agressors de dones blanques.

Hi ha **marcadors racials estretament relacionats amb la construcció històrica de la nació espanyola**. Així, la genealogia del 'racisme antimoro' a l'Estat Espanyol es pot rastrejar des de la **Presa de Granada** (1492) fins a legislacions antiterroristes i polítiques securitàries de l'actualitat. També a Catalunya, que històricament neix com a territori carolingi conscient de la seva identitat europea en oposició a l'islam. De fet, Guifré el Pilós, pare de la pàtria catalana i un dels símbols fundacionals de la nació, era ferm lluitador contra l'islam. Avui dia, es mantenen **elements 'antimoros'** com és la imatge de l'home musulmà com a perillós, masclista o terrorista i la dona com a passiva, víctima i submisa.

“Les imatges importen en el procés d’alterització i racialització d’occident”

Pedro Casermeiro és del col·lectiu Rromane Siklovne, Associació d’Estudiants Gitanos

Casermeiro ha parlat de la racialització i exclusió del poble gitano tot rastrejant el seu origen històric.

En aquesta sessió, **Pedro Casermeiro**, membre de Rromane Siklovne, Associació de Joves Estudiants Gitanos, ha fet una **aproximació històrica a la racialització del poble gitano** a través de polítiques i narratives al llarg de sis segles tot analitzant com aquest procés configura avui la categoria de ‘gità’

Semantització del fet gitano

L’origen del poble gitano a Europa es remunta amb la seva arribada des de l’Egipte menor i el sud de Grècia. Durant l’edat mitjana no són expulsats, a diferència dels jueus, musulmans o moriscos: “es nega la diferenciació, en part perquè també eren cristians”. Amb el trànsit a l’Edat Moderna i l’origen dels Estats-Nació, passen de ser considerats peregrins a ser tractats com a **delinqüents**, en concret, amb la primera pragmàtica antigitana dels Reis Catòlics (1499). Aquí es reinterpreta la seva naturalesa nòmada, entenent que potser ho són per fugir d’alguna cosa (“Si son nòmades, paguen impostos? Tenen obligacions?”).

Després de l’expulsió dels moriscos a principis del segle XVII, el poble gitano passa a ser el nou focus de la discriminació: se’ls assenyala perquè suposen una **amenaça a la bona moral cristiana**. És aleshores que se’ls comença a titllar d’ateus, ganduls, lladres i

heretges; ja no només se'ls obliga al sedentarisme sinó a abandonar la llengua i la cultura pròpies del seu poble. Es considera que el fet gitano s'hereta i perpetua l'estatus de marginat de la societat.

Ja entrat al segle XIX, s'opta per la **inclusió social** dels gitanos en gremis on abans eren expulsats. Ara bé, aquesta política que pretén elevar el poble gitano a la condició de ciutadà 'normal' que actua dins la llei també implica esborrar les pràctiques d'aquest col·lectiu i que defugen dels estàndards productius i normatius occidentals.

Què és l'antigitanisme?

L'**antigitanisme** és "un **dispositiu de dominació, un racisme persistent i quotidià** contra grups humans definits amb l'estigma gitano" explica Casermeiro. És una pràctica sistèmica basada en la **deshumanització i exclusió històrica d'un col·lectiu**: "si no són lladres, ja no són gitanos" i, a la llarga, provoca una marginació persistent. Així, l'antigitanisme és una pràctica sistèmica que comença a l'Edat Moderna i s'estén fins l'actualitat.

L'antigitanisme té un arrelament històric i es basa en una **ideologia essencialista de producció d'alteritat**. El racisme estructural parteix d'un sistema de jerarquització social basat en la deshumanització dels estrats més baixos. L'antigitanisme, igual que l'opressió envers altres col·lectius racialitzats, es nodreix d'estereotips negatius per reafirmar el racisme i discriminació sistèmica. Entendre-ho des d'una perspectiva global i política permet entendre que l'antigitanisme no només ve de l'extrema dreta: també pot venir de corrents moderades, ser benevolent i obrar de manera implícita.

L'antigitanisme a través d'exemples

El 2008 es van cremar a Itàlia diversos poblats gitanos i els habitants van ser agredits per grups racistes armats. El govern del moment "va elaborar censos sobre la població gitana a Itàlia i va autoritzar la conformació de patrulles de voluntaris per controlar les gitanes i gitanos", explica Casermeiro. A la República Txeca i Eslovàquia es practica **l'esterilització forçada de dones gitanes**, crim d'estat que ha estat silenciat i recentment reconegut pel Tribunal Europeu de Drets Humans (TEDH 2011\95).

En l'àmbit mediàtic, **el relat de l'antigitanisme s'articula al voltant de tres camps semàntics: perillositat**, lligat a la delinqüència i a la 'llei gitana', **vulnerabilitat**, relacionat amb la marginalitat, la pobresa i la discriminació, i el món del flamenc. Quan el contingut no va lligat a cap d'aquests tres camps, allò 'gitano' no forma part de la informació, encara que en siguin el protagonista. L'antigitanisme també s'estén a molts altres àmbits com l'educació, les xarxes socials o la política i, en conseqüència, porta a una situació d'exclusió social i laboral generalitzada.

Casermeiro ha estat clar: davant l'antigitanisme "cal actuar, informar i denunciar, ser part de l'acció comunitària, treballar la memòria històrica i col·lectiva del poble gitano i aprofundir en la investigació acadèmica sobre el tema".

“La finalitat del sindicat és visibilitzar allò que és invisible”

El Sindicat Popular de Venedors Ambulants va néixer el 2015 per defensar-se contra la criminalització i la persecució policial que pateixen

El Sindicat Popular de Venedors Ambulants de Barcelona ha parlat dels **mecanismes de la política migratòria**, de **control de fronteres** i **d’estrangeria** com a elements clau de la criminalització de la població immigrant i com a instruments de racialització i alterització.

La lluita sindical els ha permès normalitzar la venda ambulant i forçar ell diàleg amb les institucions.

Trajectòries migrants

Papa Laye, un dels dos ponents, ha explicat tot allò que ha perdut per arribar aquí. Laye era pescador al seu país d’origen: “feia viatges de setze dies per pescar i, de sobte, em vaig adonar que podria arribar amb vaixell fins a Europa”, explica. Sota aquesta idea, li va començar a arribar informació de vaixells que arribaven fins a Mauritània, i d’allà a Europa. “Per mi, **el debat de tenir papers o no, no existia fins que vaig arribar aquí**”, ja a Catalunya va començar a buscar feina i la resposta era unànime: “aquí no pots treballar perquè no tens papers”. Recorda que “no entrava al meu cap. Em vaig preguntar: aleshores, què hi faig aquí?”.

Després d’un temps sense poder treballar, Laye va conèixer el negoci de la venda ambulant. Ja en la primera presa de contacte va veure tot de gent que fugia de la policia: “corrien perquè no els prenguessin la mercaderia”. És aquí que va tenir clar que “en aquest país, **si**

ets una persona sense documentació, et poden deportar en qualsevol moment". Igual que els espanyols van a un altre país per millorar les seves condicions de vida, "nosaltres també".

L'origen del sindicat

El sindicat va néixer el 2015 després de l'assassinat d'un manter a mans de la policia: "sempre que s'acosten les festes de Nadal o estiu, la policia es torna agressiva". Expliquen que, en veure la policia armada, ja intueixen les conseqüències que vindran després. "**Mai hem vist cap policia amb voluntat de canviar les coses, només agressivitat**", sentencien.

El seu objectiu inicial era **defensar-se del racisme institucional, la persecució i la criminalització** alhora que denunciar les acusacions que rebien de mafiosos, falsificadors i de lladres. Van crear el sindicat per **denunciar les persecucions infundades i el racisme institucional que els ha acabat empenyent a la venda ambulant**: "quan arribes al país t'obliguen a, com a mínim, treballar tres anys per arribar a tenir papers; en altres paraules, et diuen que t'has de buscar la vida com puguis".

Van crear un petit col·lectiu sota l'ull crític de l'opinió pública, que no veia possible que persones il·legals creessin un sindicat. Ells, però, **es reivindiquen com a treballadors de carrer** i defensen que **també poden tenir un sindicat igual que la resta de corporacions**: "aquest sindicat neix per pressionar i per explicar a la gent perquè hi ha manters i perquè existim".

L'objectiu del sindicat és **visibilitzar allò que és invisible**. De fet, han organitzat manifestacions alhora que han pressionat a l'Ajuntament de Barcelona i a les institucions per fer veure que la solució no és la persecució policial sistèmica. Lamina declara que l'han perseguit durant 14 anys i que "**si la solució fos la policia, al primer any ja hagués abandonat la venda ambulant**".

La lluita actual del sindicat i una nova marca de roba

Gràcies a la lluita del sindicat **han anat canviant les mirades crítiques i han obligat a l'Ajuntament a dialogar amb ells per resoldre el problema**. La situació dels venedors ambulants està condicionada per una persecució constant: "tinc companys que han entrat a presó només per dedicar-se al *top manta*, només per intentar sobreviure al sistema". **La criminalització constant cap al col·lectiu no posa fi al problema**, al contrari, l'estigmatitza i visibilitza el debat d'arrel sobre l'origen de la venda ambulant i de la immigració.

El 2017 van llançar la marca de roba Top Manta per trobar una alternativa als productes d'imitació i "treure del carrer als col·lectius marginats de la ciutat". Quan van registrar la marca els ho van denegar, al·legant que no es referia a ells (com a sindicat) i no se'n podien apropiar. Per això van haver de registrar la marca fora d'Espanya; "**són coses petites que fan mal, perquè venen a dir-te que una cosa o un espai no et pertanyen**".

"L'intersecció d'eixos d'opressió és un cercle viciós de desigualtat i exclusió"

Zenia Hellgren és investigadora al GRITIM (UPF) en temes de racisme i interseccionalitat

Zenia Hellgren és sociòloga i investigadora sobre racisme, discriminacions i desigualtats del Grup de Recerca Interdisciplinari sobre Immigració (GRITIM) de la Universitat Pompeu Fabra (UPF). En aquesta sessió del curs de conflictologia ha abordat les discriminacions i la desigualtat des d'una perspectiva interseccional fent èmfasi en la racialització, el gènere i la classe social.

Fer anàlisis des de la interseccionalitat sovint fa difícil saber d'on ve la discriminació, explica Hellgren.

Interseccionalitat

El concepte d'**interseccionalitat** neix als anys 90 amb Kimberle Crenshaw, activista feminista, acadèmica i jurista afroamericana dels EUA. Crenshaw entén la interseccionalitat com "la **interacció entre gènere, raça i altres categories de diferenciació a la vida de les persones** en les pràctiques socials, institucions i ideologies culturals", és a dir, totes les interaccions socials que es visibilitzen en termes de poder i privilegis.

La interseccionalitat és **la interacció entre categories i com influeixen en les desigualtats en funció del context**. Si bé el concepte emergeix amb Crenshaw, el moviment feminista multiracial ja aplicava aquesta perspectiva a finals dels 60 i principis dels 70, tot questionant-se l'hegemonia blanca del moviment feminista internacional del moment.

La intersecció entre els eixos de raça i classe

Entendre l'encreuament dels eixos permet comprendre la realitat de persones racialitzades en societats occidentals. En aquests contextos, **la racialització diferencia a les persones segons marcadors visibles** (*color de pell, vestimenta 'ètnica',...*) o segons l'origen (*nom, pais,...*). Hellgren explica que "**cal racialització perquè existeixi la blanquitud**". Ara bé, és un aspecte que pot variar en funció del context: **qui és racialitzat en un lloc, pot ser vist com a 'blanc' en un altre**. Per exemple, una persona espanyola o italiana pot ser racialitzada al nord d'Europa. És la **pigmentocràcia**.

La relació entre raça i classe social és un "**cercle viciós de desigualtat i exclusió**". Així, **la diferenciació negativa que crea la població d'ètnia dominant ('blanca') genera discriminació en situacions quotidianes** (accés a l'habitatge, educació,...). A la llarga, **les persones racialitzades queden infrarepresentades en determinats estrats socials** (policia, política,...), cosa que fa més probable que la discriminació segueixi i les persones racialitzades es quedin en estrats socials més baixos. Hellgren conclou que és així com "la racialització perpetua la pobresa, l'exclusió social i la desigualtat".

Aquest cercle viciós es reforça per la **percepció de les persones racialitzades**, que "són associades a una posició socioeconòmica inferior". La ponent posa exemples com el fet que es relacioni l'ètnia gitana amb pobresa i marginació i no amb competències laborals: "tot plegat reforça la discriminació, l'exclusió real i les desigualtats".

Raça, classe i gènere

La intersecció amb l'eix de gènere implica encara més discriminació: una víctima dels tres eixos d'opressió "pateix per ser dona en una societat patriarcal, també racisme i aporofòbia a més d'una discriminació específica per ser dona, racialitzada i pobre". Les experiències de dones racialitzades reflecteixen la complexitat de l'anàlisi interseccional de les desigualtats, ja que, **sovint és difícil saber si la discriminació prové d'una categoria o d'una altra**.

Aquesta triple opressió també pot portar a situacions on la dona racialitzada percep que la societat majoritària l'accepta amb més facilitat que a homes de la mateixa ètnia. Veiem que **els estereotips racials varien segons el gènere**, per exemple, un home musulmà pot ser vist com a perillós i la dona com a submisa i cuidadora. És el mateix que apuntava Gabrielli a la primera sessió del curs: **la imatge que es construeix dels migrants que creuen la frontera canvia en funció del gènere**, sent els homes 'un grup de 'salvatges' i les dones 'valentes'.

En definitiva, l'essència del concepte de la interseccionalitat és ser una **eina conceptual per entendre com es defineixen les desigualtats que afecten persones** pel fet de ser racialitzades, pobres, dones, trans, discapacitades, etc.

“La IA no és imparcial sinó que té el mateix biaix de gènere, raça i classe”

Paula Guerra és investigadora i experta en temes de intel·ligència artificial (IA)

Paula Guerra, investigadora en temes de racisme i intel·ligència artificial (IA) i comunicadora social, ha parlat de com les tecnologies condicionen la ciutadania amb **sistemes predictius de comportament** i **la presa automatitzada de decisions**. Al contrari del que s’ha volgut vendre, la IA no és neutral sinó que “conté biaixos racials, de classe i de gènere que replica les desigualtats ja existents”, segons explica Guerra.

Guerra ha explicat com la IA acaba reproduïnt patrons històrics de marginació, exclusió i criminalització.

Definició de conceptes bàsics

La majoria d’investigacions en temes de racisme treballen des de la perspectiva decolonial, corrent de pensament que sorgeix als anys 90 amb una sèrie d’autores d’Amèrica Llatina i del Carib. Aquestes comencen a problematitzar tot de temes relacionats amb **la modernitat com a fals projecte civilitzador**.

El **racisme** és una estructura de dominació global basada en una jerarquia de superioritat i inferioritat amb relació a diferents marcadors racials com el color de pell, la identitat ètnica o determinats costums culturals. El racisme és **estructural** perquè “constitueix una **estructura que ha estat construïda i reproduïda per un sistema capitalista / patriarcal / modern / colonial fins a l’actualitat**”.

El **racisme estructural té tres dimensions** principals. Primer, la **institucional**, que fa referència als aparells i dispositius socials que generen desigualtat en el tracte i distribució de béns d'acord amb la categoria ètnico-racial. Segon, la **social**, relacionada amb la construcció i representació social de les races. I la **individual**, referent a la persona concreta que exerceix el racisme a través d'insults, missatges d'odi o agressions físiques, entre d'altres.

El procés de racialització implica que "les persones no-blanques siguin llegides socialment en oposició a la blanquitud". Frantz Fanon, filòsof decolonial ja esmentat a la sessió de Salma Amazian, explica com aquest mecanisme es dona d'acord amb la línia "d'allò humà", que separa la **zona del 'ser'** (superior) i la del **'no-ser'** (inferior). Guerra conclou que "**el lloc que cadascú ocupi al món dependrà de si som racialitzats en la superioritat o en la inferioritat**".

La intel·ligència artificial com a mecanisme de racialització

La **intel·ligència artificial (IA)** és la **combinació d'algoritmes que pretén simular els processos cognitius de la intel·ligència humana**. La IA neix amb la voluntat de ser una eina objectiva i neutral perquè ve de la combinació d'algoritmes que són mers càlculs matemàtics. Ara, Guerra ho posa en dubte: "**realment és neutral la IA?**"

La IA no és imparcial sinó que **té el mateix biaix de gènere, raça i classe que les persones que els programen**. Encara que sigui un mecanisme sense 'ànima' ni intencionalitat, també respon a decisions basades en dades que poden, o no, estar esbiaixades. Carlos Castillo, investigador al grup de Web Sciencie and Social Computing de la UPF, explica que el biaix pot venir per dues vies: per **l'ús de dades inadequades** o per un **processament de dades inadequat**. Segons Virginia Eubanks, la tecnologia no és neutral sinó que és una forma de racionalitzar i perpetuar les polítiques d'austeritat.

Per exemple, el 2019 l'Institut Nacional d'Estàndards i Tecnologia dels EUA va recollir 18 milions d'imatges de 8,49 milions de persones. Aquí l'algoritme va tenir problemes en identificar rostres de persones no caucàsiques, provocant falsos positius i negatius de reconeixement facial. Un altre cas és el de la policia predictiva, estesa als EUA i inicial a Espanya i que pronostica delictes i infractors a partir de bases de dades biomètriques a escala estatal. Ha estat una eina molt criticada per actuar a partir de biaixos racials.

Guerra detalla que en existir un entrenament de l'algoritme amb dades esbiaixades, incompletes o tendencioses, "la IA acaba reproduint patrons històrics de marginació, exclusió i criminalització". A grans trets, **la IA fa desaparèixer a la persona real i la reemplaça per un conjunt de característiques positives o negatives que poden determinar la vida de l'individu**. Així, Guerra conclou que "els col·lectius amb privilegis tornen a ser privilegiats mentre que els discriminats no deixen de ser-ho".

“Estem aquí per posar un mirall i visibilitzar la violència sistèmica”

La peça ‘No es un país para negras’ i la taula rodona sobre la lluita antiracista han conclòs el curs de conflictologia d’enguany

L’última sessió del curs de conflictologia s’ha dividit en dues parts. Primer, s’ha presentat l’obra “**No es un país para negras**”, de la dramaturga Sílvia Albert Sopale. Després, s’ha fet una taula rodona sobre les **noves narratives i estratègies de lluita** amb activistes antiracistes. Aquesta sessió s’ha fet a l’Espai Jove la Fontana, a diferència de les altres.

Per definir estratègies de lluita primer cal entendre que el món és complex i no té respostes binàries ni simples.

‘No es un país para negras’ de Sílvia Albert Sopale

Sílvia Albert Sopale és dramaturga i terapeuta gestalt. La seva peça teatral ‘No es un país para negras’ representa l’experiència vital d’una persona racialitzada a Espanya. Amb aquesta obra, Sopale explica **com les vivències d’una persona negra poden ser molt diferents de les d’algú no racialitzat**. Així, la dramaturga fa èmfasi en la infantesa i adolescència de la protagonista per rastrejar, des de l’humor i el sarcasme, **temes com el racisme, la identitat o la sexualitat de dones negres**.

Taula rodona: noves narratives i estratègies de lluita

El curs ha tancat amb la **taula rodona amb quatre activistes antiracistes** sobre les noves narratives i les estratègies de lluita per canviar el paradigma actual. Ha sorgit una pregunta inicial: “**com podem trencar l’hegemonia en la percepció de l’altre?**”

Enerida Isuf, activista gitana, creu que "té més sentit construir un espai ampli per unir narratives i lluites diverses" abans que reduir la lluita a espais exclusivament antiracistes. Aquí la política més efectiva és la **transversalitat** i per fer-ho "cal remoure i transformar les polítiques institucionals, no per incloure les comunitats racialitzades sinó per establir mesures que respectin a tothom d'acord amb els DDHH i no amb polítiques específiques d'inclusió". **Basha Changuerra**, militant antiracista, va més enllà i defensa que **cal trencar la mirada i repensar l'organització del sistema on vivim**. Per fer-ho, cal canviar la manera d'observar l'entorn i les relacions socials i, a partir d'aquí, que cadascú es responsabilitzi de la part que li pertoca: "canviem la mirada individualment, que això es materialitzi en relacions quotidianes i així canviar l'enfocament global".

Nalli Rodríguez Guillén, Educadore Social a l'Associació ACATHI, i **Iki Yos Piña Narváez**, artista, performer i activista antiracista, estan d'acord: "el sistema binari ens classifica segons múltiples categories". En canvi, el món és complex i no té respostes fàcils, binàries o simples. Iki es pregunta: "quan es parla de 'l'altre', el subjecte que ho enuncia és el que representa la norma: blanc, cisheterosexual i europeu".

En contra d'això, reivindiquen que la diversitat existeix, que cal trencar estereotips i no assumir coses que no són. Basha explica que "els marcs mentals estan fets per persones i es van solidificant amb el temps". Si la solució són reformes parcials com és la inclusió, només ens mourem dins l'estructuralitat. Així, Basha clama per "**canviar la mirada per contribuir a un canvi de futur o possibilitat**: sense horitzó de canvi, abandonem tota esperança".

Estratègies perquè les administracions canviïn

Les administracions públiques gestionen el poder i, per definició, **no faran res que alteri el sistema dominant sinó que es protegirà a si mateixa**. Per intentar canviar-ho, cal entendre com les coses conflueixen, no és una recepta sinó una suma de voluntats individuals per aportar al canvi col·lectiu. Les ponents, però, **són pessimistes al respecte**. Enereida creu que "en tots els països on hi hagi marginació i pobresa, hi haurà riquesa" i **posa en dubte que els estrats dominants arribin a tenir la voluntat d'alterar les estructures de poder**. A tot això, cal sumar-li la dificultat de mobilitzar als estrats més discriminats, ja que, la precarietat econòmica és un impediment molt gran.

Per Basha, **les estratègies polítiques d'inclusió no fan més que neutralitzar el conflicte**. Les fan partícips, però les obliga a pertànyer a una comunitat política tot veient "mutilada" la seva identitat racial. Reivindica que **no estan aquí per ser incloses sinó per "posar un mirall davant les administracions i visibilitzar la violència sistèmica"**. Conclou: "volem recuperar la dignitat que se'ns ha pres". Tot plegat, segons Enerida, és una qüestió de reconciliació: "cal reconèixer el passat i, a partir d'aquí, construir noves maneres d'actuar".